

KALEVALAN KOULUN KRIISISUUNNITELMA

Päivitetty 28.03.2017

SISÄLLYS

1. Tärkeitä puhelinnumeroita kriisitilanteessa	3
2. Koulun kriisiryhmän jäsenet ja puhelinnumerot	4
3. Koulun kriisiryhmä ja sen tehtävät	5
4. Hätäensiapuohjeet	6
5. Tiivistelmä toimintamalleista	7
6. Traumaattisen kriisin vaiheet ja tunnusmerkit sekä ensiapu kriisin eri vaiheissa	8
6.1. Sökkivaihe	8
6.1.1 Ensiapu sökkivaiheessa	9
6.2. Reaktiovaihe	10
6.2.1. Psykkinen ensiapu reaktiovaiheessa	
6.3 Käsittelyvaihe	11
6.3.1. Tuki käsittelyvaiheessa	11
6.4. Uudelleen asennoitumisen vaihe	12
7. Lapsen ja nuoren surureaktiot	12
7.1. Välittömät reaktiot	12
7.2. Tavalliset reaktiot	12
7.3. Muita mahdollisia reaktioita	13
8. Lapsen ja nuoren surun kokeminen	14
9. Toimintamalleja eri kriisitilanteissa	14
9.1. Oppilaan kuolema	15
9.2. Opettajan tai työntekijä kuolema	15
9.3. Itsemurha	15
9.4. Vakava väkivalta tai sen uhka	16
9.5. Onnettomuus tai tapaturma	16
9.6. Tulipalo ja säteilyuhka	16
9.7. Pommiuhka	16
9.8. Muut mahdolliset tilanteet	16
9.8.1. Oppilaan lähiomaisen kuolema	16
9.8.2. Vakava sairaus, vamma tai poikkeavuus	17
9.8.3. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	17
9.8.4. Häiriintyneen henkilön kohtaaminen ja poistaminen koulusta	17
9.8.5. Kun vanhemmat kieltävät puhumasta	17
9.8.6. Opettajan ja vanhemman yhteistyöongelmia	17
9.8.7. Kun vanhempi nimittelee ja uhkailee	18
10. Toimenpiteet kriisivalmiuden ylläpitämiseksi	18
10.1. Kriisisuunnitelman päivittäinen ja uusien työntekijöiden perehdyttäminen	18
10.2. Tiedotus koteihin	18
11. Tiedotuskirjemalleja kodeille	

1. TÄRKEITÄ NUMEROITA KRIISITILANTEESSA

Hätänumero 112

Myrkytystietokeskus 09 471 977 tai 09 4711 (vaihde)

Lääkäripäivystys:

Lääkäripäivystys virka-aikana hoidetaan tiimilääkäreiden vastaanotolla.

Tiimilääkäri ja hoitaja määräytyvät osoitteen perusteella.

<https://www.kuopio.fi/web/terveyspalvelut>

Tiimilääkärinumerosta asiakas saa hoito-ohjeet tai hänelle varataan aika hoitajan tai lääkärin vastaanotolle.

Kouluterveydenhoitaja Anne Junnila ma-pe klo 8-15, puh. 044-7186556

Terveyskeskuslääkäreiden akuuttivastaanotto (KYSissä) Ma-to klo 16–22, pe klo 15–22, Viikonloppuisin ja juhlapyhinä klo 8–22. Puijonlaaksontie 2. Käynti KYSin pääovesta toiseen kerrokseen, käytävä S2. Pysäköinti pääparkkitalossa (P1).

KYSin päivystys: Kiireellisten potilaiden päivystys toimii ympäri vuorokauden.

Puijonlaaksontie 2. Käynti Kelkkailijantieltä, pysäköinti Sädeparkissa (P4).

Puh. 017 174 500 / päivystysneuvonta

Puh. 017 173 060 / muu ohjaus ja neuvonta

Puh. 017 173 311 / puhelinvaihde

Ajanvaraus hammaslääkäripäivystykseen on arkisin klo 7.45-16.00, puh. 017 186 611.

Kuopion perhekriisityksikkö 017 183 393

- kiireelliset lastensuojeluasiat ympäri vuorokauden

Taksi: Savon Taksidata 017- 106 400

(017) 106 400 tai 0200 30 300

2. KOULUN KRIISIRYHMÄN JÄSENET JA PUHELINNUMEROT:

Rehtori: Merja Laininen puh. 044-7184607

Apulaisjohtaja: Anne Peltola-Juvonen puh. 044-7184601

Laaja-alainen erityisopettaja: Jaana Jääskeläinen puh. 044-7181295

Laaja-alainen erityisopettaja: Liisa Rissanen-Gråsten puh. 044-7184610

Terveydenhoitaja: Anne Junnila puh. 044-7186556

Koulukuraattori: Merja Väätäinen 044-718 4048

Koulupsykologi: Saara Jääskeläinen, puh. 044-7181976

Tarvittaessa turvallisuuspäällikkö: Lasse Perälä puh. 044-7184809 ja
Hannu Pitkänen puh. 044-7184381

Tarvittaessa vanhemmat ja oppilaat voivat ottaa yhteyttä seuraaviin tukipalveluihin:

Koulukuraattori: Merja Väätäinen 044-718 4048

Koulupsykologi: Saara Jääskeläinen, puh. 044-7181976

Terveydenhoitaja: Anne Junnila puh. 044-7186556

Kuopion Kriisikeskus puh. 017 262 7733, 017 262 7738

Kriisipäivystyspuhelin ja ajanvaraus ma - pe klo 8 – 21, la - su klo 14-21

Perheneuvola puh. 044 7181384

Puhelinaika ma-pe klo 12-13

Sihti – nuorten vastaanotto (13-19 v.) puh. 044 7181078

Ajanvaraus ma-pe klo 11.30-13.30

Valtakunnalliset auttavat puhelimet

- Valtakunnallinen kriisipuhelin 010 195 202 (ma - pe klo 9 – 06, la klo 15 – 06, su klo 15 – 22)
- Kirkon palveleva puhelin 010 190 071 (su-to klo 18–01, pe- la 18–03)
- Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja nuorten puhelin 116 111 (ma – pe klo 14 – 20, la – su klo 17 – 20)
- Rikosuhripäivystyksen Auttava puhelin 020 316 116 (ma-ti klo 13-21, ke-pe klo 17-21)

3. KOULUN KRIISIRYHMÄ JA SEN TEHTÄVÄT

Koko koulun kriisiryhmän muodostavat rehtori, laaja-alaiset erityisopettajat, opettajat, koulunkäynninohjaaja, terveydenhoitaja ja tarvittaessa turvallisuuspäälliköt. Tarvittaessa kriisiryhmään pyydetään koulukuraattori ja koulupsykologi, vanhempainyhdistyksen puheenjohtaja ja kiinteistönhoitaja. Kriisiryhmä organisoii yhdessä toiminnan kriisitilanteissa ja hankkii tarvittaessa ulkopuolista apua.

Lukuvuoden alussa tarkistetaan, että oppilaiden huoltajien yhteystiedot ovat ajan tasalla, samoin kuin luokanopettajalla on tiedossa lasten terveystiedot (esim. yliherkkyydet lääkeaineille, jotka on huomioitava ensiaputilanteissa tai esim. allergiat puudutteille).

Kriisitilanteissa toimimisen kannalta on tärkeää henkilöstön kouluttaminen ja kriisivalmiuden tason säilyttäminen ajan tasalla. Henkilöstön kouluttamisen lisäksi huolehditaan lukuvuosittain ensiavun opetuksesta lapsille ja pelastautumisharjoituksista. Kodin ja koulun välinen yhteistyö on tärkeää. Pääpainon on oltava ennaltaehkäisevän työn suunnittelussa ja kriisivalmiuden lisäämisessä.

Kriisiryhmä hoitaa ja sopii seuraavista asioista:

1. välittömän avun saanti

2. tiedottamien

- kenelle tarpeen tiedottaa
- opettajat
- koulun muu henkilökunta
- oppilaat
- oppilaiden vanhemmat
- muut koulut
- lehdistö

kuka tiedottamisen hoitaa

- rehtori ja apulaisjohtaja

3. Mistä saa apua koulun ulkopuolelta

4. Mikä on koulun, mikä jonkun muun vastuualue

- työnjako koulun sisällä ja ulkopuolisten kanssa
- otetaanko poliisiin yhteyttä.

5. Mihin toimiin koulussa ryhdytään

- yhteisesti
- luokissa
- yksittäisten oppilaiden kanssa
- opettajien kanssa
- vanhempien kanssa

6. Kenelle on tarpeen kriisin jälkeinen ensiapu

- kuka hoitaa minkäkin kohteen
- opettaja/rehtori
- tarvitaanko kaupungin/valtakunnallisia henkisen ensiavun apuryhmiä

7. Ennaltaehkäisen työn suunnittelu

4. HÄTÄENSIAPUOHJEET

Ensiapuohjeet onnettomuustilanteissa:

- hälytä ambulanssi puh.112
- muut opettajat avuksi
- aloita ensiapu
- ilmoita terveydenhoitajalle tai terveyskeskukseen
- ilmoita rehtorille/apulaisjohtajalle -> tieto kriisityhmälle -> tieto henkilökunnalle
- vie oppilaat pois onnettomuuspaikalta
- kokoa silminnäkijät erilleen ja pidä heistä erityistä huolta
- huolehdi, että oppilaiden kanssa on aina joku aikuinen
- ilmoita huoltajille mahdollisimman pian
- käsittele asia luokassa oppilaiden kanssa
- lähetä kirjallinen viesti koteihin tapahtuneesta
- päästä järkyttyneimmät oppilaat kotiin vasta aikuisen mukana
- jatka asian jälkipuintia henkilökunnan kanssa
- jatka asian jälkipuintia luokassa
- seuraa oppilaiden vointia

5. TIIVISTELMÄ TOIMINTAMALLEISTA

Vakava onnettomuus

- varmistaa, että tieto on oikea
- arvioi avun tarve ja kutsu apua
- ilmoita rehtorille tai apulaisjohtajalle
- rehtori kutsuu tarvittaessa kriisiryhmän koolle
- rehtori tiedottaa asiasta koulun henkilökunnalle ja koulun ulkopuolelle

Oppilaan tai työntekijän kuolema

koko koulussa

- kerrotaan kuolemasta aamunavauksessa, jolloin menetystä voidaan avoimesti surra
- vietetään hiljainen hetki kuolleen muistoksi
- koulun lippu lasketaan puolittankoon
- järjestetään muistotilaisuus

luokissa

- muistoa kunnioitetaan erilaisin symbolein: kynttilät, piirrokset
- opettaja keskustelee tapahtuneesta luokkansa kanssa (työparina esim. terveydenhoitaja, koulupsykologi tai seurakunnan työntekijä)

Oppilaan lähiomaisen kuolema

- jos oppilas tai hänen omaisensa sitä pyytää, tapahtuneesta kerrotaan luokalle ja keskustellaan tarvittaessa
- opettaja ja luokkatoverit voivat myötäellä oppilaan surua esim. laululla, kukilla jne.

Oppilaan itsemurhariski

- itsemurhauhkailut tulisi aina ottaa vakavasti eikä vähätellä niitä
- järjestetään heti apua viestittämällä asiasta oppilaan vanhemmille ja tarvittaessa terveydenhoitajalle tai koulupsykologille
- välitöntä uhkaa aiheuttavissa tilanteissa yhteys viranomaisiin ja huoltajiin

Tapahtunut itsemurha, joka on oppilaiden tiedossa

- tapahtunut aiheuttaa oppilaille ahdistavia tunnekokemuksia ja alttiutta itsetuhotyyppisen käyttäytymisen lisääntymiseen
- kriisiryhmä järjestää koulun ulkopuolista kriisiapua niille, joita tapahtuma on kosketanut eniten

Päihteiden käytön epäily

- otetaan yhteyttä oppilaan vanhempiin ja pyydetään hakemaan oppilas koulusta, mikäli oppilas on päihteiden vaikutuksen alaisena
- yhteys sosiaalityöntekijään ja tarvittaessa poliisiin

6. TRAUMAATTISEN KRIISIN VAIHEET JA TUNNUSMERKIT SEKÄ ENSIAPU KRIISIN ERI VAIHEISSA

Traumaattinen kriisi jakautuu neljään eri vaiheeseen:

- sokkivaihe
- reaktiovaihe
- käsittelyvaihe
- uudelleen asennoitumisen vaihe

Yksittäisten vaiheiden kesto voi vaihdella.

Sokkivaihe

Sokkivaihe on syntynyt välittömästi trauman jälkeen. Uhri on yllättynyt, sekaisin ja reagoi usein tavallisuudesta poikkeavalla tavalla.

Reaktiovaihe

Reaktiovaiheessa uhri alkaa ymmärtää, mitä on tapahtunut. Varsinainen vaara on ohi. Hän ei ole enää niin sekaisin ja reagoi kokemaansa. Tämä voi olla hyvin tuskallista ja vaihe voi kestää useita viikkoja. Uhri käy trauman jälkioireita, jotka voivat ilmetä eri ihmisillä erilaisina.

Käsittelyvaihe

Käsittelyvaihe alkaa, kun uhri vähitellen tottuu tilanteeseen. Hän alkaa keskittyä arjen askareisiin ja kiinnostua tulevaisuudesta. Hän voi jo käsitellä tilannetta ja pääsee kriisin yli. Käsittelyvaihe voi kestää kuusikin kuukautta.

Uudelleen asennoitumisen vaihe

Uudelleen asennoitumisen vaihe alkaa, kun kriisistä on päästy yli. Kokemansa perusteella ihminen luo uuden perustan elämälleen. Hän voi olla kriisin jälkeen henkisesti aiempaa vahvempi.

6.1. Sokkivaihe

Traumaattisen tapahtuman jälkeisessä sokkivaiheessa uhri näyttää tavallisesti ulospäin rauhalliselta. Vasta kun puhuu hänen kanssaan ja näkee hänen reaktionsa, huomaa jotain olevan vialla. Sokkivaiheelle on tyypillistä:

Heikentynyt kysy ajatella ja toimia järkevästi

Šokissa oleva toimii usein epäasianmukaisesti tai epäkäytännöllisesti. Hän voi esimerkiksi juosta puhelinkioskin ohi kauempana olevaan taloon soittamaan apua. Hän voi unohtaa yleiset ensiapuohjeet ja -otteet.

Puutteellinen tilannehahmotus

Sokkivaiheessa oleva ei ymmärrä, mitä on tapahtunut. Hän voi tehdä täysin epäloogisia ja vaarallisia asioita. Esimerkiksi linja-autokolarissa valui bensiiniä runsaasti tielle, mutta ihmiset sytyttivät savukkeensa.

Puutteellinen ajan- ja todellisuudentaju

Sokkivaiheessa oleva kertoo kokeneensa onnettomuuden ikään kuin olisi itse ollut tapahtumien ulkopuolella ja nähnyt kaiken kuin hidastettuna. Hän ei myöskään huomaa

kipua. Šokkivaihe ei ole normaalisti dramaattinen, vain kömpelöt, epäkäytännölliset teot voivat paljastaa sokin syvyyden. Joskus reaktiot saattavat olla rajuja.

Yliaktiivisuus

Šokissa oleva esimerkiksi ryntäilee ympäriinsä ja haluaa tehdä jotakin. Hän häiritsee ensiapua ja voi olla suureksi vaivaksi.

Liikkumisvaikeudet

Silloin tällöin voi sattua, että šokissa olevan on vaikea liikkua, vaikka siihen ei ole fyysisiä esteitä. Tämä voi olla hengenvaarallista, jos henkilö ei pääse turvaan vaaralliselta onnettomuuspaikalta.

Ruumiilliset reaktiot

Šokkivaiheessa oleva saattaa oksentaa tai saada ripulin ja vilunväristyksiä. Hän voi myös hengittää erittäin nopeasti, mikä taas voi aiheuttaa huimausta ja kramppeja käsissä ja jaloissa. Joskus šokkivaiheessa oleva voi kokea täydellisen psyykkisen romahduksen, mikä ilmenee paniikkina tai apatiana.

Paniikki

Paniikki syntyy, kun voimakkaat ärsykkeet lamaannuttavat kaikki järkevät toiminnot. Joillakin ihmisillä saattaa ilmetä primitiivisiä reaktioita. Joku voi olla täysin poissa tolaltaan, huutaa pelosta, jopa juosta suoraan vaaralliselle alueelle. Paniikki on kuitenkin yleensä erittäin harvinaista.

Apatia

Apatia merkitsee psyykkistä lomaantumista. Energia ja toimintakyky ovat kadonneet. Apaattinen henkilö ei sano mitään vaan istuu hiljaa paikallaan ja tuijottaa hiljaa eteensä. Hänet täytyy viedä turvaan, sillä hän ei kykene reagoimaan mahdollisiin uusiin vaaratilanteisiin.

6.1.1 Ensiapu sokkivaiheessa

Hengenpelastava ensiapu

Hengenpelastavaa ensiapua tarvitsevat välittömässä hengenvaarassa olevat. Ensiapu on välttämätöntä, jottei kukaan menehdy. Tehokas huolenpito loukkaantuneista rauhoittaa kaikkia paikallaolijoita.

Tavanomainen huolenpito

Seuraavaksi tulee huolehtia šokkiin joutuneista. Heidän kykynsä toimia järkevästi on rajoittunut. Auttajan tulee toimia heidän puolestaan.

Läheisyys ja kosketus

Läheisyys ja koskettaminen, kädestä kiinni pitäminen tai käden kietominen hartioille rauhoittaa ja luo turvallisuudentunnetta.

Anna uhrin puhua

Anna uhrin puhua. Hänellä ei ole selkeitä mielikuvia tapahtuneesta, siksi hän kyselee. Kysymyksiin tulee vastata ja antaa totuudenmukaisia tietoja. Liian väkivaltaisista yksityiskohtia tulee kuitenkin välttää.

Apu šokkivaiheen erityisreaktioihin

Hanki yliaktiiviselle tekemistä, vie liikuntakyvytön turvaan. Anna yleinen ensiapu, auta paniikissa oleva pois ja vie apaattinen turvaan.

a. Reaktiovaihe

Rajut tunteet ovat luonnollisia

Kun auttajat ovat saaneet onnettomuustilanteen hallintaan ja suoranainen vaara on ohi, pääsevät onnettomuudessa mukana olleet vähitellen šokkivaiheen yli. He alkavat tajuta, mitä on tapahtunut. He alkavat reagoida tapahtuneeseen. Reaktiot ovat usein rajuja mutta luonnollisia tunnetiloja:

Pelko

Henkilö, joka on ollut tai vain luullut olevansa suoranaudessa hengenvaarassa, tuntee voimakasta pelkoa.

Suru

Lähimmäisen, läheisen sukulaisen tai ystävän menettänyt tuntee suurta surua.

Syyllisyys

Henkilö, joka pitää itseään syypäänä onnettomuuteen, tuntee valtavaa syyllisyyttä. Myös monia muita luonnollisia tunteita tulee esiin: vihaa sitä kohtaan, joka on aiheuttanut onnettomuuden, ja iloa siitä, ettei ole loukkaantunut jne.

i. Psyykkinen ensiapu reaktiovaiheessa

Luottamus

Tunteiden purkuvaiheessa psyykkinen ensiapu on kuuntelua. Ensiavun onnistumiseksi on erittäin tärkeää, että onnettomuudessa ollut voi avautua ja kertoa ongelmistaan. Hänen on voitava luottaa auttajaan.

On hyvä jos

- auttaja on läheinen perheenjäsen, hyvä ystävä tai muulla tavalla läheinen henkilö
- auttaja osaa kuunnella, mitä autettava sanoo, uskoo tämän kuvauksen kokemuksistaan eikä vähättele niitä sanomalla, että se on nyt ohi

Keskustelu

Keskustelu on psyykkisen ensiavun tärkein tehtävä. Siinä onnettomuuden uhria ohjataan kuvaamaan tapahtumien kulkua aikajärjestyksessä. Tällä tavoin myös hänen ajatuksiinsa syntyy järjestys - muuten tapahtumien kulku jää hänen mieleensä epämiellyttävänä, sekavana välähdyksinä. Alettuaan puhua tapahtumista hän voi toistaa kertomuksen useita kertoja. Hänen tulee antaa tehdä niin. Kun tapahtumasarja on ajallisesti järjestyksessä, se on helpompi saada pois ajatuksista.

Tunteet ovat luonnollisia

Keskustelulla yritetään saada henkilö selvittämään tunteitaan ja ymmärtämään, että ne ovat luonnollisia ja hyväksyttäviä.

Itku auttaa

Jos puhuminen aiheuttaa uhrissa voimakkaita reaktioita, hänen tulee antaa vapaasti ilmaista tunteensa. Itkeminen tai pelosta kertominen voivat olla avuksi. Käsi autettavan hartioilla tai hänen kädessään antaa turvallisuudentunnetta.

Aggressio on luonnollista

Toinen tapa purkaa tunteita on aggressiivisuus. Joku voi paiskoa esineitä tai pamauttaa nyrkillä pöytään. Tällainen purkaus voi säikäyttää, mutta siihen pitäisi reagoida rauhallisesti. Se menee ohi ja voi auttaa ahdistuksessa.

6.3 Käsittelyvaihe

Kun traumaattisen kriisin läpikäynyt on jonkin aikaa saanut purkaa tunteitaan, hän pystyy vähitellen ajattelemaan elämäänsä eteenpäin. Hän voi alkaa puhua tapahtuneesta tunteensa halliten. Hän voi käydä läpi traumaattisen kokemuksensa, niin ettei se enää hallitse elämää. Hän alkaa kiinnostua arkipäivän asioista ja selviytyy työstään paremmin.

Käsittelyvaihe voi kestää puolisen vuotta. Trauma vaikuttaa kuitenkin edelleen psyykkisesti ja vaatii yhä aktiivista työskentelyä. Läheisten on hyvä olla selvillä tästä, jotta he voivat auttaa eivätkä ainakaan vaikeuta trauman aktiivista työstämistä.

6.3.1. Tuki käsittelyvaiheessa

Käsittelyvaihetta läpikäyvälle annettava apu on tukea. Se on jatkoa sille ensiavulle, joka aloitettiin uhrin ollessa reaktiovaiheessa. Käytännössä siirtymistä reaktiovaiheesta käsittelyvaiheeseen ei juuri huomaa. Kuitenkin yhteistyö alkaa tuottaa tuloksia niin, että uhri voi vähitellen aloittaa reaktiovaiheen rajujen tunteiden käsittelyn.

Kuuntele aktiivisesti

Tärkein menetelmä on edelleen keskustelu, jossa kuunnellaan aktiivisesti onnettomuudessa olleen kertomusta tapahtuneesta. Asennoitumisen tulee olla positiivinen ja tukeva.

Aktiivinen kuuntelu tarkoittaa, että kuunnellaan, mitä uhri kertoo, jotta kuultaisiin, mitä hän sanoo (ei siis kuten tavallisessa keskustelussa, jossa kuunnellaan ajatellaan jo, mitä itse sanoisi). Esitetään kysymyksiä, joiden avulla saadaan hänet syventämään ja selventämään kertomustaan. On tärkeää hyväksyä, mitä hän sanoo ja uskoa hänen kokemuksiinsa, niin kuin hän kuvaa ne.

Anna tunteille sanat

Käsitleminen merkitsee nimien antamista tunteille. Onnettomuuden uhri pitäisi saada kuvailemaan tunteitaan niin tarkasti kuin mahdollista. Selkeästi kuvailtuja ja tiedostettuja tunteita on helpompi kestää kuin tunteita, joiden yleisnimi on ”suru”, ”pelko” ja ”syyllisyys”. Tunteita pitää kuvailla monta kertaa, ennen kuin niistä saa otteen. Näiden keskustelujen avulla uhri oppii kuitenkin vähitellen myös itse käsitlemään tunteitaan.

Positiivisuus

Käsittelyvaiheessa onnettomuuden uhrin tunteet tulee jakaa ja ymmärtää positiivisesti. Tunteet eivät saa viedä mukanaan. Tarvitaan ymmärrystä ja myötäelämistä, empatiaa

– ei sääliä – sekä luottamusta siihen, että henkilö pääsee kriisin yli. Todellisia vammoja ja menetyksiä ei saa koskaan kieltää eikä vähätellä. Aikaa myöten niiden kanssa oppii elämään.

6.4. Uudelleen asennoitumisen vaihe

Kun psyykkinen kriisi on ohi, tapahtunutta voi ajatella jo ilman tuskaa. Kokemus on kuitenkin jättänyt arpensa, mutta se on samalla luonut perustan, jolta voi elää eteenpäin.

Tapahtuma on saattanut jättää fyysisiä vammoja ja menetyksiä, jotka voivat tehdä elämän ratkaisevasti erilaiseksi. Monesti kriisin läpikäynyt ihminen on kuitenkin voimakkaampi, kokeneempi ja paremmin valmistautunut kohtaamaan elämän vastoinkäymisiä kuin aikaisemmin. Läpikäyty ja selvitetty kriisi merkitsee myös sitä, että vaiheessa ei välttämättä tarvita erityistä tukea.

7. Lapsen ja nuoren surureaktiot

7.1. Välittömät reaktiot

Sokki ja epäily

- ei voi olla totta
- kieltäminen

Pelko ja vastustus

- kauhistuminen
- voimakas protesti

Apatia ja lamaannus

Kaikki jatkuu entisellään

- lapsi jatkaa arkiaskareitaan kuin mitään ei olisi tapahtunut

7.2. Tavalliset reaktiot

Ahdistus

- turvallisuudentunne järkkyy
- pelot (pelkää, että vanhemmille/jäljellä olevalle vanhemmalle tapahtuu jotain; yksinjäämisen pelko; pimeään pelko jne.)
- jatkuva vaaratilanteen kohtaamisvalmius, säikähtely

Voimakkaat muistot

- tilanteeseen liittyvät aistihavainnot palaavat mieleen yhä uudelleen

Unihäiriöt

- nukahtamisvaikeudet
- painajaiset ja yöheräilyt
- muista: kuolema ei ole nukkumista, iäisyysmatka tms.

Masennus, kaipaus, ikävä

- itkeskely
- mikään ei huvita
- vainajan etsiminen (esim. hakeutuminen paikkoihin, joissa oltiin yhdessä)
- muisteleminen, kuvien katselu yms.
- läheisyyden etsiminen esim. vainajan vaatteiden avulla
- samaistuminen: jäljittelee vaiajaa tai omaksuu hänen roolinsa

Viha ja huomiota vaativa käytös

- kiukunkurkaukset
- syyttely
- uhkailu
- usein pojilla voimakkaampaa kuin tytöillä

Syyllisyys, itsesyytökset ja häpeä

- lapsi voi uskoa ajatustensa, tunteittensa tai tekojensa aiheuttaneen kuoleman

Kouluvaikeudet

- keskittymisen ongelmat
- oppimisvaikeudet
- häiriökäyttäytyminen
- erityisesti vanhempien kuoltua useimpien vuosien ajan

Psykosomaattiset oireet

- päänsärky
- vatsavaivat yms.
- myös sairastelun lisääntyminen (saa herkemmin flunssan)

7.3. Muita mahdollisia reaktioita

Seuraavia reaktioita esiintyy erityisesti lapsilla ja nuorilla, joilla on ollut useita traumaattisia kokemuksia elämässään.

Regressiivinen käyttäytyminen

- esim. kastelun alkamien uudelleen, vauvankieli jne.

Muiden välttely, vetäytyminen syrjään**Kuvitelmat, väärinkäsitykset****Persoonallisuuden muutokset**

- esim. iloinen, vilkas lapsi voi muuttua hiljaiseksi ja syrjäänvetäytyväksi

Pessimistinen asenne tulevaisuuteen

- tavallisempaa sodan kokeneiden lasten kohdalla

Syyn ja tarkoituksen pohtiminen

- epäoikeudenmukaisuuden kokeminen

Kehittyminen ja kypsyminen

- itsekeskeisyys vähenee ja empatia kehittyy

8. Lapsen ja nuoren surun kokeminen

Avoin ja rehellinen kommunikaatio

- selitä lapselle ymmärrettävästi, ota huomioon lapsen ikä ja kehitystaso
- selvitä väärinkäsitykset
- vältä abstrakteja selityksiä
- älä kaunistele sanontoja, älä vertaa kuolemaa uneen tai matkaan
- läheisin ihminen kertoo

Anna lapselle aikaa ymmärtää

- ole avoin kysymyksille, ole valmis juttelemaan juuri kun lapsi sitä haluaa
- älä odota juttutuokioista kovin pitkiä
- katselka valokuvia
- käykää haudalla
- salli lapsen leikit (kuolema, hautajaiset ym.)

Tee menetyksestä todellinen

- näytä omat tunteesi lapselle
- lapset mukaan näkemään vainaja, mukaan hautajaisiin
- muistoesineitä esillä

Tue emotionaalista hallintaa

- jatkuvuus: päiväkotikoulu
- vältä turhia ihmissuhteiden katkeamisia
- puu lapselle kuolemanpelosta
- salli lapsen puhua syyllisyydentunteista
- parempi saada hoitaja kotiin kuin viedä lapsi pois

Lapsen osallistuminen esim. hautajaisiin edellyttää

- valmistelua: lapsen tulee tietää, mitä tapahtuu
- saattaja: omainen mukana koko ajan
- jälkipuintia lapsen ehdoilla

9. Toimintamalleja eri kriisitilanteissa

Kriisin sattuessa avun tarvetta tulisi pitää itsestäänselvyytenä ja apua tulisi antaa ja hakea automaattisesti. **Koulun kriisityöryhmän tulisi heti kokoontua tekemään toimintasuunnitelma sekä luomaan tarvittaessa yhteydet Kuopion kriisikeskukseen.** Rehtorilla tulee olla varahenkilö silloin, kun hän ei itse ole paikalla.

Hyvän yhteistyön edellytyksenä on selkeä työnjako kriisiryhmän eri jäsenten kesken. Rehtori on yleensä avainhenkilö, jolle informaatio annetaan. Jos lehdistö on kiinnostunut tapahtuneesta, on tärkeä valita yksi edustaja ulospäin. Kontaktihenkilö on hyvä valita myös perheitä varten. On muistettava, että koulu kunnioittaa perheen toivomuksia.

Yleensä rehtori ilmoittaa koulussa tapahtuneesta onnettomuudesta kotiin, mutta kuolemaan johtaneessa onnettomuudessa perheelle ilmoittaa sairaala, poliisi tai pappi. Opettajien ammattitaito on tärkeää kriisitilanteessa, koska

- opettajat tuntevat yleensä lapsen persoonallisuuden
- opettajat tuntevat luokkien tavat ja ilmapiirin
- opettajien erikoisala on tiedon jakamisen lapsille, he osaavat sen paremmin kuin psykiatrit, psykologit ja koululääkärit
- opettajat tietävät, kuinka oppilaat saadaan mukaan ja millaisia ilmaismuotoja voi käyttää kuolemantapauksissa tai katastrofeista puhuttaessa.

On kuitenkin tilanteita, kuten nuoren itsemurha tai traumaattinen kriisi, jolloin kaupungin kriisiryhmän (Kuopion kriisikeskus) kutsuminen mukaa työskentelyyn on paikallaan.

9.1. Oppilaan kuolema

- oppilaan kuolemasta ilmoittaa perheelle pappi, poliisi tai sairaala
- tiedon saanut opettaja informoi rehtoria
- rehtori informoi opettajakuntaa
- perheen toivomuksia koteihin tiedottamisesta kunnioitetaan
- kuolemasta keskustellaan huoltajan toiveita kunnioittaen
- omaisia muistetaan
- oppilaiden hyvinvointia seurataan
- järjestetään henkilökunnalle mahdollisuus jälkipuintiin
- surulaatikon käyttö

9.2. Opettajan tai työntekijä kuolema

- rehtori informoi ensin henkilökuntaa, sitten luokkaa ja sen jälkeen kouluyhteisöä
- kriisiryhmä järjestää henkilökunnalle ja oppilaille jälkipuintia
- opettajat järjestävät keskustelut luokissa
- vainajaa kunnioitetaan
- liputtamalla
- järjestämällä hiljainen hetki
- osallistumalla omaisten toivoessa hautajaisiin
- seurataan oppilaiden hyvinvointia
- keskustelut luokissa

9.3. Itsemurha

Itsemurha koskettaa aina koko kouluyhteisöä. Rehtori sopii omaisten kanssa miten toimitaan. Jälkipuinti on erittäin tärkeää, koska itsemurha nostattaa esiin esim. voimakasta syyllisyyttä.

- rehtori tiedottaa kriisiryhmälle
- rehtori tiedottaa henkilökunnalle
- opettaja tiedottaa oppilaille, jos perheeltä on saatu lupa kertoa tosiasiat, jotta perättömät huhut estettäisiin
- tarvittaessa voidaan järjestää vanhempainilta edellyttäen, että on saatu kertoa tapahtuneesta
- järjestetään jälkipuinti henkilökunnalle
- järjestetään erityinen tuki ja seuranta silminnäkijöille ja lähimmille ystäville
- luokissa keskustellaan opettajan johdolla tapahtuneesta (jos on lupa)
- oppilaiden hyvinvointia seurataan

- kriisiryhmä sopii muistamisesta

9.4. Vakava väkivalta tai sen uhka

- toimitaan rauhallisesti ja pyritään poistumaan paikalta opettajan johdolla ja viemään oppilaat turvaan joko koulun ulkopuoliselle kokoontumispaikalle tai sisäsuojiin.
- rehtori ilmoittaa poliisille
- odotetaan työnantajan/poliisin ohjeita
- tarjotaan kriisiapua

9.5. Onnettomuus tai tapaturma

- tee nopea tilannearvio ja selvitä, mitä on tapahtunut.
- estä lisäonnettomuudet
- hälytä lisääpua pelasta vaarassa olevat
- aloita ensiapu omien kykyjesi mukaisesti
- soita tarvittaessa hätäkeskukseen ja noudata heidän ohjeitaan
- tiedota turvaryhmälle ja rehtorille
- rehtori informoi muun henkilökunnan
- opettajat järjestävät keskustelun
- koulusta lähetetään kotiin tieto tapahtuneesta ja mahdollisista reaktioista

9.6. Tulipalo ja säteilyuhka

Tulipalo

- pelasta välittömässä vaarassa olevat ihmiset ja merkitse tarkastettu tila punaisella lätkällä
- opettaja kokoaa oppilaat kokoontumispaikkaan
- opettajat kertovat välittömästi turvallisuusjohtajalle, mikäli ihmisiä puuttuu.
- muu henkilökunta siirtyy itse kokoontumispaikkaan.
- sammuta heti, jos mahdollista.
- rajoita palo sulkemalla ovet, ikkunat
- tee hätäilmoitus
- järjestä palokunnalle opastus paikalle
- koulusta lähetetään kotiin tieto tapahtuneesta ja mahdollisista reaktioista

Säteilyuhka

- varoita muita vaarassa olevia
- mene sisälle ja opettaja vie oppilaat sisälle
- katkaise ilmanvaihto, sulje ja tiivistä ovet, ikkunat ja tuuletusaukot esim. teipillä
- avaa radio ja toimi viranomaisten ohjeiden mukaan
- vältä puhelimen käyttöä äläkä lähde ulos ilman viranomaisten lupaa
- rehtori noudattaa työnantajan ohjeita tiedottamisessa koteihin

9.7. Pommiuhka

- ilmoita välittömästi poliisille
- toimitaan poliisin antamien ohjeiden mukaan
- pommiuhkauksiin on aina suhtauduttava vakavasti, vaikka ne osoittautuvatkin aiheettomiksi
- rehtori noudattaa työnantajan ohjeita tiedottamisessa koteihin

9.8. Muut mahdolliset tilanteet

9.8.1. Oppilaan lähiomaisen kuolema

- tiedon saatuaan rehtori neuvottelee kriisiryhmän kanssa
- rehtori tiedottaa oppilasta opettavalle opettajalle / kaikille opettajille

- rehtori selvittää saako asiasta kertoa muulle luokalle (perustele kertomisen edut)
- opettaja ohjaa oppilaita kohtaamaan surutyötä tekevän luokkatoverin
- rehtori järjestää omaisten muistamisen
- opettaja järjestää oppilaalle keskustelumahdollisuuden jos siihen on lupa
- opettaja seuraa oppilaan hyvinvointia

9.8.2. Vakava sairaus, vamma tai poikkeavuus

- pyritään saamaan lupa kertoa luokan oppilaille ja muulle henkilökunnalle (+ oppilaiden vanhemmille); perustele kertomisen edut (huhut, epätietoisuus)
- sovi huoltajien kanssa, mitä kerrotaan oppilaille
- oppilaan omaa mielipidettä on kunnioitettava
- opettaja järjestää tilaisuuden sairauden, vamman tai poikkeavuuden käsittelyyn luokassa ja / tai vanhempainillassa
- vanhemmat ja / tai terveydenhoitaja antavat toimintaohjeet sairauskohtauksen varalta
- opettaja herättää luokkatovereiden empatian
- sairaudesta ei vaieta vaan siitä pyritään keskustelemaan avoimesti ja luontevasti

9.8.3. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

- oppilashuoltotyöryhmä tai kriisiryhmä kokoontuu tiedon saatuaan
- epäillylle hyväksikäyttäjälle asian käsittelystä ei anneta tietoa

9.8.4. Häiriintyneen henkilön kohtaaminen ja poistaminen koulusta

- poista lapset paikalta
- pyydä itsellesi toinen aikuinen avuksi
- huolehdi poistumistie itsellesi vapaaksi
- pyydä tiukasti poistumaan lasten työpaikalta
- pyydä tarvittaessa poliisi paikalle, mikäli poistumiskehoitus ei auta

9.8.5. Kun vanhemmat kieltävät puhumasta

Itsemurhan tehneen nuoren vanhemmat saattavat kieltää koulua puhumasta itsemurhasta, kuolemasta, sairaudesta, vammasta tms. Koulun tulisi pyrkiä yhteistyöhön vanhempien kanssa ja kertoa miksi asian käsittely on tärkeää. Vanhemmille kannattaa korostaa sitä, ettei tarkoitus ole käsitellä perheen yksityisasiota vaan tukea lapsia selviytymään. Asian käsittelyn päätavoitteena on kertoa oppilaille myönteisistä ratkaisumalleista elämän vaikeissa tilanteissa. Vanhemmille voi todeta, että lapset joka tapauksessa tietävät usein tapahtuneesta ja pohtivat sitä keskenään. On parempi, että he saavat asiallista tietoa kuin että huhut vääristävät tapahtuneen.

9.8.6. Opettajan ja vanhemman yhteistyöongelmia

Yleisiä ohjeita

- neuvottelutilanteessa on hyvä olla kaksi henkilökuntaan kuuluvaa
- älä mene kiihtyneenä neuvotteluun vanhempien kanssa. Käytä työkavereiden apua purkaaksesi tunnelataustasi ennen vanhempien tapaamista. Säilytä vanhempien kunnioitus, vaikka olisitkin asioista eri mieltä (haluathan, että itseäsikin kunnioitetaan). Kun vanhempi arvostelee opettajaa
- kuuntele keskeyttämättä mitä hänellä on sanottavana
- tarkenna kysymyksillä sinulle epäselvät asiat
- osoita ymmärrystä ja sano ääneen mistä olet samaa mieltä
- pyydä anteeksi tarvittaessa
- kerro selkeästi ja asiallisesti faktat, oma käsityksesi tapahtumasta

- sovi jatkotoimenpiteet esim. kysy vanhempien mielipide ketä tarvitaan mukaan mahdolliseen uuteen neuvotteluun
- kiitä vanhempaa asian esille ottamisesta tai kiinnostuksesta lapsen asioihin
- älä käsittele lasten kanssa asiaa luokassa yhteisesti
- hae ”työnohjausapua” rehtorilta, psykologilta, kollegoiltasi, terveydenhoitajalta tms. tarvittaessa
- Wilmassa viestittämisen ohjeita löytyy osoitteesta:
<http://www.starsoft.fi/public/?q=node/13298>

9.8.7. Kun vanhempi nimittelee ja uhkailee

- asiatonta käyttäytymistä ei tarvitse kuunnella!
- lopeta ”keskustelu” sanomalla esim. ”Palataan tähän asiaan kun olet rauhoittunut”.
- hae rehtori/kollega ”todistajaksesi” tarvittaessa
- anna tilaisuus asiallisesti keskustelulle myöhemmin mikäli se on lapsen asioiden hoitamiseksi tarpeellista.
- asia hoidetaan virka-aikana kasvotusten ja esimiehen läsnä ollessa

10. TOIMENPITEET KRIISIVALMIUDEN YLLÄPITÄMISEKSI

10.1. Kriisisuunnitelman päivittäinen ja uusien työntekijöiden perehdyttäminen

Rehtori päivittää kriisisuunnitelman lukuvuoden alussa turvallisuusvastaavien kanssa.

Toimintasuunnitelma käsitellään työpaikkakokouksissa. Vuosittain lukuvuoden alkaessa tarkastetaan, että tiedot ovat ajan tasalla. Samalla informoidaan kriisisuunnitelmasta uudelle henkilökunnalle. Muutoksista tiedotetaan välittömästi.

10.2. Tiedotus koteihin

- informaatiota vanhemmille luokkien vanhempainilloissa
- yhteinen vanhempainilta koulun kriisityöstä

11. TIEDOTUSKIRJEMALLEJA KODEILLE

LIITE 1: Kirjemalli menehtyneen oppilaan luokkatovereiden koteihin

Olemme tänään saaneet surullisen tiedon siitä, että luokkamme oppilas N. N. on menehtynyt. Tämä on asia, joka koskettaa syvästi meitä kaikkia. Lähipäivinä annamme paljon aikaa tapahtuneesta puhumiselle. Järjestämme koulussa myös muistotilaisuuden, johon seurakuntamme pappi osallistuu.

On tärkeää, että myös kotona voidaan puhua avoimesti tapahtuneesta. Lisätietoja tai apua kaivatessanne voitte ottaa yhteyttä

X. X. puh.

LIITE 2: Kirjemalli kotiin hautajaisiin osallistumisesta:

Koulumme oppilas _____ haudataan _____ päivänä _____ kuuta klo _____. Olemme vainajanperheen kanssa sopineet, että luokka osallistuu hautajaisiin. Osallistuminen on vapaaehtoista. Kaikkien läsnäolo on kuitenkin toivottavaa. Osallistumisella on merkitystä surun käsittelyssä. Johtaja, luokanopettaja ja _____ osallistuvat tilaisuuteen. Lapsille on tärkeää, että mukana on joku omainen.

X. X. puh.